

Sürgünde Bir Hayat: Kırım Türkleri

27 Şubat 2014 tarihinde Rusya'nın Kırım'a çıkarma yapıp kontrolü sağlaması, ardından asılsız bir referandumu gerekçe göstererek Kırım'ı ilhak etmesi Kırım Türkleri için yeni bir süreci başlatmıştır. Bu yasadışı ilhakin ardından binlerce Kırım Türkü, Kiev başta olmak üzere Ukrayna'nın farklı şehirlerine göç etmek zorundan kalmıştır. Rus baskısı ve şiddetine rağmen anavatanlarından ayrılmayanlar ise zorlu bir yaşamla karşılaşmıştır. Türk-İslam dünyasının en önemli entelektüel gruplarından biri olan bu kadim topluluk, 1783 yılından itibaren pek çok kez bu zorunlu göçlerin muhatabı olmuştur.

16. yüzyılda dönemin Kırım Hanlığı, Osmanlı İmparatorluğu'nun da destekleriyle Ukrayna ve Rusya topraklarından önemli askeri başarılar sağlamıştır. Hatta Devlet Giray Han 1571 yılında 40.000 kişilik ordusuyla Moskova'yı kuşatmış, sırf Kazan işgaline kısas olsun diye yakırmıştır. Ancak Osmanlı İmparatorluğu'nun zayıflaması ve Türk-Rus savaşlarında alınan yenilgiler, 1783 yılında Çariçe II. Katerina'nın Kırım'ı Rus topraklarına katmasıyla sonuçlanmıştır. Bu tarihten itibaren binlerce Kırım Türkü Osmanlı topraklarına göç etmiş özellikle Birinci Dünya Savaşı sırasında bu rakam yüz binlere çıkmıştır.^[1]

Sovyetler Birliği dönemi ise Kırım Türkleri için çok daha büyük bir felaket olmuştur. 11 Mayıs 1944'de Devlet Güvenlik Komitesi Stalin'in emriyle gizli bir karar almış, istisnasız bütün Kırım Türklerinin Sibiryaya, Urallar ve Orta Asya çöllerine sürgün edilmesi kararlaştırılmıştır. 18 Mayıs 1944'de vagonlara doldurulan Kırım Türkleri sürgüne tabi tutulmuştur. Sovyet makamlarının kasıtlı olarak sayıları düşük gösterdiğini dile getiren Zafer Karatay, 423 bin civarında Kırım Türkünün sürgün edildiğini belirtmiştir. Stalin ve totaliter Sovyet rejiminin insanlık dışı uygulamaları döneminde Kırım'da neredeyse tek bir Kırım Türkü bile bırakılmamıştır. Bu vahşi sürgün ve onun ağır şartlarından dolayı kadim Kırım Türkleri, nüfuslarının yüzde 46,2'sini kaybetmiştir.^[2]

1980'li yılların sonlarına doğru Sovyet otoriter sisteminin gevşemesiyle binlerce Kırım Türkü anavatanlarına geri dönmüştür. Bu vuslatta Ukrayna hükümeti de Kırım Türklerini desteklemiştir. Anavatanlarına geri dönen Kırım Türkleri Ukrayna topraklarında kalan Kırım'da barış ve huzur içerisinde yeniden bir hayat kurmaya çalışmıştır. Tarım, sanayi, eğitim ve sanat gibi alanlarda tekrardan faaliyet göstermeye başlayan Kırım'ın asil halkı, kısa sürede okullar, camiler açıp gazete ve televizyonlar kurmuştur. Bu süreçte Mustafa Abdülcemil Kırımoglu önemli bir liderlik sergileyerek, dünya çapında Kırım Türklerinin haklarını savunmuştur.

Geçmiş unutmamak adına 1989 yılından itibaren ufak çapta anma merasimleriyle başlayan 18 Mayıs 1944 sürgün kurbanlarını anma günü, 1992 yılından itibaren Akmeşcit Meydanı'nda binlerce Kırım Türkünün katılımıyla gerçekleşmiştir. Ukrayna hükümeti ise 1994 yılından itibaren 18 Mayıs 1944'ü resmi matem günü ilan etmiştir. Rusya, 2014 yılında Kırım'ı ilhak ettiğinde ilk iş olarak bu anma gününü yasaklamıştır. Kırım Tatarlarının efsane lideri Mustafa A. Kırımoglu ve Refat Çubarov gibi önemli birçok isme Kırım'a giriş yasağı koyan Rusya, halk üzerinde de büyük bir baskı oluşturmuştur. Bu sebepten dolayı son üç senede binlerce Kırım Türkü Ukrayna'ya göç etmiştir.

Slav dünyasının başkenti, Rusya'nın anası olarak adlandırılan Kiev, 30 binden fazla Kırım Türkünü barındırmaktadır. 2014 yılında Rusya'nın Kırım'ı ilhaki sonrası bu nüfus sürekli artış göstermiştir. Kırım'daki Tatar müftüsü Rusya ile işbirliği yaparak ilhakin kabul edilmesi noktasında faaliyetler yürütürken Kiev'de yeni bir müftülük açılmıştır. Üç senedir faaliyet gösteren Kiev'deki müftülük önemli çalışmalar gerçekleştirmiştir. Kiev başta olmak üzere Ukrayna'nın farklı şehirlerine dağılmış Kırım Türkleri için birleştirici bir rol oynayan müftülük, yoğun şekilde gerçekleştirdiği manevi ve kültürel aktivitelerle takdir toplamıştır.

Kuran'ı Kerimi Ukraynacaya tercüme ettiren müftülük, Kiev'in en işlek caddelerinde binlerce Kuran dağıtımını gerçekleştirmiştir. Ayrıca günlerinin büyük çoğunluğunu trafikte geçiren Kievliler için Kuran'ın bir ses dosyasını da hazırlayarak daha fazla kişiye ulaşmaya çalışmışlardır. Kiev'deki müftülüğün verdiği bilgilere göre bu faaliyetler karşılık bulmuş ve son Ramazan'da 50 olmak üzere üç senede 200'den fazla Ukraynalı İslamiyet'i kabul etmiştir. Bunun yanında dünya çapında İslamiyet'e karşı bir kara propaganda gerçekleşirken, Ukrayna'da olumlu bir algıya sahip olan Kırım Türklerinin yürüttüğü bu faaliyetler faydalı bulunmuştur.

Camisi bulunmayan Kiev'de Müslümanlar ibadetlerini kendilerine tahsis edilen kültür merkezlerinde yerine

getirirken, özellikle dini ve milli bayramlarda yoğun olarak kullanılan bu kültür merkezleri sürgün hayatı yaşayan Kırım Türkleri için birleştirici bir rol oynamaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Diyaneti ve Türk sivil toplum kuruluşlarıyla da işbirliği içerisinde olan Kiev'deki müftülük, özellikle eğitim ve kültür alanında Türkiye'den yardım beklemektedir.

Son üç senede Kiev'in yanı sıra Vinnitsya gibi daha ufak şehirlere de Kırım Türklerinin yerleştiği gözlemlenmiştir. Çoğu çocuk ve yetim olmak üzere iki bin civarında Kırım Türkünün yerleştiği bu şehirde, Ukrayna hükümeti gelenler için belli yerler tahsis etmiştir. Buradaki Kırım Türklerine bazı sağlık ve eğitim hizmetleri de sunan Ukrayna, sürgün hayatı yaşayan bu kadim halkla dayanışma içerisinde olduğunu göstermiştir. Kiev'deki Türklerle yaptığımız görüşmelerde ise Vinnitsya gibi küçük şehirlerde bulunan Kırım Türklerinin, Kiev gibi büyük şehirlere yerleşmelerinin daha iyi olacağı önerilmiştir.

1783'ten itibaren sürgün hayatı yaşayan Kırım Türklerinin, geçmişte olduğu gibi bugün de Kırım'ın Rusların elinden alınacağı ve anavatanlarına döneceklerine dair umutları hiçbir zaman sönmemiştir. Türk-İslam dünyasına İsmail Gaspiralı gibi onlarca âlim kazandıran bu kadim halk, Anka kuşu gibi küllerinden yeniden doğacaktır.

[1] Yavuz Kerimoğlu, "Kırım Türklerinin Tarihinde Yeni Safha", İNSAMER, Nisan 2016.

[2] Zafer Karatay, "73 yıldır Dinmeyen Acı Kırım Sürgünü", Karar, 18 Mayıs 2017.